

KMP.570.25.2018.TG

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur
z wizytacji Pomieszczenia dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych
w celu wytrzeźwienia przy Komendzie Miejskiej Policji w Tarnowie
(wyciąg)**

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), (dalej: OPCAT), oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 1 października 2018 r. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (dalej: KMPT, Mechanizm) wizytował Pomieszczenie dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, zlokalizowane na terenie Komisariatu Policji w Tarnowie - Centrum, ul. Narutowicza 16 (dalej: PdOZ, Izba).

W skład zespołu wizytującego wchodziło: Marcin Kusy (prawnik), Justyna Zarecka (politolog w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego), jak również Tomasz Górecki (psycholog, psychoterapeuta).

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzenie sposobu traktowania osób zatrzymanych przebywających w placówce, by wzmocnić, jeśli to niezbędne, ich ochronę przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawić rekomendacje właściwym władzom mając na uwadze poprawę traktowania oraz warunków zapewnionych osobom pozbawionym wolności i zapobieganie torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, w zgodzie z odpowiednimi standardami organizacji międzynarodowych.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji na temat funkcjonowania PdOZ, przedstawionej przez podinsp. Zofię Kukłę – Zastępcę Naczelnika Wydziału Prewencji KMP w Tarnowie

i asp. szt. Dariusza Zelka - asystenta Zespołu ds. Organizacji Służby Wydziału Prewencji,

- oglądzie pomieszczeń PdOZ, w tym m.in. sprawdzeniu stanu wyposażenia pokoi dla zatrzymanych i sanitariatów,
- rozmowie z zatrzymanym w warunkach zapewniających poufność rozmowy,
- zapoznaniu się z dokumentacją, m.in. wybranymi protokołami zatrzymań, książką wizyt lekarskich, książką ewidencji osób umieszczonych w Izbie, książką przebiegu służby, świadectwem wzorcowania alkomatu,

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną.

Przedstawiciele KMPT poinformowali podinsp. Zofię Kukłę o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jej uwag i wyjaśnień.

Ponadto po zakończeniu wizytacji poddano analizie pozostałą dokumentację związaną z funkcjonowaniem Izby oraz zapoznano się z wybranymi fragmentami monitoringu.

W trakcie wizytacji KMPT dokonał oceny przestrzegania praw osób zatrzymanych w obszarach związanych z legalnością ich pobytu w PdOZ, traktowaniem przez funkcjonariuszy, prawem do informacji, ochroną zdrowia oraz warunkami bytowymi. W niniejszym Raporcie zostały przedstawione wyłącznie kwestie pozytywnie wyróżniające wizytowany PdOZ oraz te, w odniesieniu do których przedstawiciele Mechanizmu sformułowali zastrzeżenia. Raport zawiera ponadto sygnalizowane problemy o charakterze systemowym, wymagające zmiany obowiązującego prawa lub praktyki jego stosowania.

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. zatrzymany, funkcjonariusz, członek rodziny, inna osoba) lub organizacja, która przekazała KMPT informację nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej.

Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że żadna władza lub funkcjonariusz nie nakáže, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.

3. Charakterystyka PdOZ

PdOZ przeznaczony jest dla kobiet i mężczyzn zatrzymanych w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia. Izba dysponuje 6 pokojami dla osób zatrzymanych, mogącymi pomieścić łącznie 20 osób. Liczba osób umieszczonych od 1 stycznia 2017 r. do dnia wizytacji wyniosła 4388.

W czasie wizytacji Mechanizmu w Izbie przebywały 3 osoby zatrzymane.

4. Mocne strony

Izba posiada stałą obsadę etatową (10 funkcjonariuszy). Na zmianie obecnych jest stale 2 funkcjonariuszy ze wskazaniem profosa, co nie jest powszechnym standardem wśród wizytowanych przez Mechanizm placówek. Służba nie stanowi dla funkcjonariuszy dodatkowego zadania, co wpływa na podniesienie poziomu bezpieczeństwa osób zatrzymanych i skraca czas reakcji na zdarzenia niepożądane.

Zatrzymani mogą otrzymać wodę lub herbatę o każdej porze. Izba dysponuje również książkami, które udostępnia na życzenie osobom zatrzymanym. Może mieć to dobry wpływ na atmosferę w placówce i minimalizować dolegliwości związane z samym faktem pozbawienia wolności. KMP pozytywnie ocenia humanitarny charakter takiej praktyki.

Na terenie PdOZ funkcjonuje gabinet lekarski, co umożliwia przeprowadzenie badania w godnych warunkach, z poszanowaniem intymności osób zatrzymanych i tajemnicy lekarskiej.

5. Problemy systemowe

5.1. Przerzucanie na Policję obowiązku opieki nad nietrzeźwymi

Zgodnie z informacją udostępnioną wizytującym, od dnia 1 stycznia 2017 r. pieczę nad osobami nietrzeźwymi dowożonymi z terenu miasta Tarnowa sprawuje Punkt Opieki nad Osobami Nietrzeźwymi prowadzony przez Tarnowskie Towarzystwo Profilaktyki Społecznej. Zgodnie jednak z pkt. 2 Rozdziału III Regulaminu organizacyjnego Punktu Opieki Nad Osobami Nietrzeźwymi *warunkiem przyjęcia do PONON jest zgoda osoby nietrzeźwej*. Osoby, które nie wyrażają zgody oraz nietrzeźwe kobiety zostają umieszczone przez doprowadzających funkcjonariuszy Policji lub Straży Miejskiej w PdOZ.

W okresie od 01.01.2017 r. do 01.10.2018 r. 2325 osób było ogółem zatrzymanych w placówce w celu wytrzeźwienia. Stanowi to ponad 52 % osób umieszczonych w PdOZ w tym przedziale czasowym.

Powyższe dane ilustrują wagę problemu systemowego powierzania Policji obowiązku opieki nad osobami nietrzeźwymi. Problem ten był już sygnalizowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich w raportach rocznych z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur¹, jak również w wystąpieniach generalnych². Tymczasem PdOZ nie są przygotowane do opieki nad osobami nietrzeźwymi, bowiem nie zatrudniają lekarza, który mógłby udzielić doraźnej profesjonalnej pomocy medycznej w sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia. Funkcjonariusze ponoszą odpowiedzialność za bezpieczeństwo zatrzymanych, mogą w sytuacji zagrożenia ich życia i zdrowia udzielić pierwszej pomocy przedmedycznej i wezwać pogotowie ratunkowe, licząc na skuteczność takiej interwencji.

Takie rozwiązanie w opinii KMPT nie jest satysfakcjonujące i wskazuje na konieczność zmian systemowych.

5.2. Brak badania lekarskiego każdej osoby zatrzymanej

Delegacja została poinformowana, że przed umieszczeniem w PdOZ badaniu lekarskiemu poddawane są osoby nietrzeźwe, a pozostałe tylko wówczas, gdy zachodzi sytuacja określona w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13.09.2012 r. w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję (Dz. U. z 2012 r., poz. 1102), np. gdy osoba zatrzymana posiada widoczne obrażenia ciała lub też żąda przeprowadzenia badania.

Prawo krajowe nie określa wprawdzie takiego obowiązku, jednakże w opinii KMPT obowiązkowym badaniom lekarskim powinny być poddawane wszystkie osoby zatrzymane. Niezależne badanie lekarskie zatrzymanych i właściwe dokumentowanie urazów stwierdzonych podczas badania uważane jest bowiem za podstawową i minimalną gwarancją chroniącą te osoby przed torturami i przemocą, silnie podkreślaną przez międzynarodowe instytucje monitorujące traktowanie osób pozbawionych wolności – Podkomitet ONZ ds.

¹ Zob. przykładowo Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w roku 2016, s. 87-88.

² Wystąpienie Generalne RPO do Prezesa Rady Ministrów z dnia 18.11.2013 r., RPO-738421-VII-720.7/13/MMa. Wystąpienie Generalne RPO do Prezesa Rady Ministrów z dnia 08.01.2015 r., KMP.574.14.2014.MMa.

Zapobiegania Torturom oraz Innemu Okrutnemu, Nieludzkiemu, Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (SPT)³ oraz CPT⁴.

Warto mieć również na uwadze, że tylko badanie lekarskie zabezpiecza w pełni samych funkcjonariuszy przed fałszywymi zarzutami, jakoby obrażenia powstały podczas pobytu pod nadzorem Policji.

Z kolei świadomość ujawnienia ewentualnych śladów przemocy i ich udokumentowania może zadziałać odstrasżająco na osoby rozważające potencjalnie możliwość użycia przemocy wobec osoby pozbawionej wolności. Jak bowiem wykazała dokonana przez KMPT analiza prawomocnych wyroków sądów powszechnych z lat 2008-2016, w sprawach o przestępstwo z art. 246 Kodeksu karnego, dochodziło w Polsce do stosowania tortur przez funkcjonariuszy Policji, zaś ofiary nie będąc przebadane przez lekarza były następnie umieszczane w PdOZ⁵.

Uzupełnić również należy, że zgodnie z Zasadą 24 Zbioru zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie aresztowania bądź uwięzienia (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r.) *osobie aresztowanej lub uwięzionej, tak szybko po przyjęciu do miejsca aresztowania lub uwięzienia, jak będzie to możliwe, zostanie zaproponowane odpowiednie badanie lekarskie, a później, kiedy będzie to potrzebne, zapewniona opieka medyczna i leczenie. Opieka medyczna i leczenie zostaną zapewnione bezpłatnie.*

Sygnalizowany problem wymaga od władz pilnych działań o charakterze legislacyjnym.

5.3. Kontrola osób zatrzymanych

Na podstawie rozmów z funkcjonariuszami ustalono, że zatrzymani przed umieszczeniem w PdOZ są poddawani kontroli osobistej celem wykrycia ewentualnych przedmiotów zabronionych lub niebezpiecznych. Czynność ta odbywa się w niemonitorowanym pomieszczeniu lekarskim. W jej trakcie osoba kontrolowana musi rozebrać się do bielizny bądź do naga. Kontroli kobiet dokonują funkcjonariuszki Policji.

³ Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (SPT). Zobacz przykładowo: Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 16 marzec 2016 r., CAT/OP/UKR/1, § 45-48; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 18 maj 2017 r., CAT/OP/UKR/3, § 57-61; Raport SPT z wizyty w Peru, 9 sierpień 2017 r., CAT/OP/PER/1, § 20; Raport SPT z wizyty w Szwecji, 10 wrzesień 2008 r., CAT/OP/SWE/1, § 62-64.

⁴ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Zobacz przykładowo: Drugie Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (92) 3, § 36-38; Raport CPT z wizyty w Polsce, 25 czerwiec 2014 r., CPT/Inf (2014) 21, § 26, 30.

⁵ Zob. Wystąpienie Generalne RPO z dnia 18.04.2017 r. do Ministra Sprawiedliwości, KMP.570.3.2017.RK; Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w roku 2016, s. 196-199.

Warto zwrócić uwagę, że w dniu wizytacji zastosowana procedura opierała się przede wszystkim na § 5 ust. 2 Regulaminu pobytu w PdOZ⁶, zgodnie z którym *osobę przyjmowaną do pomieszczenia oraz w nim umieszczoną poddaje się szczegółowemu sprawdzeniu w celu odebrania rzeczy, o których mowa w ust. 1 pkt 2. Sprawdzenia tej osoby oraz odzieży na niej w warunkach zapewniających poszanowanie jej intymności dokonuje w miarę możliwości policjant tej samej płci*. Zdaniem KMPT powyższy przepis pozwalał funkcjonariuszom wyłącznie na dokonywanie sprawdzenia zatrzymanego bez rozebrania do naga. Precyzuje to użycie sformułowania - *sprawy tej osoby oraz odzieży na niej*.

Podkreślić należy, że kwestia przeprowadzania kontroli osobistych nie była w owym czasie odpowiednio uregulowana na poziomie ustawowym, co potwierdził wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 grudnia 2017 r. TK stwierdził, że brak w ustawach (m.in. ustawie o Policji) pojęć „przeszukanie osoby” i „kontrola osobista” naruszał konstytucyjne prawa i wolności człowieka. Kluczowe były zatem wytyczne Regulaminu pobytu w PdOZ.

W konsekwencji wyroku Trybunału Sejm uchwalił w dniu 14 grudnia 2018 r. ustawę o zmianie ustawy o Policji⁷. Ustawodawca reguluje w niej uprawnienie do przeprowadzania kontroli osobistej, jak również uprawnienie określone jako sprawdzenie prewencyjne. Zgodnie z ustawą, polega ono na manualnym sprawdzeniu osoby, zawartości jej odzieży oraz przedmiotów znajdujących się na jej ciele lub przez nią posiadanych, sprawdzeniu za pomocą środków technicznych, sprawdzeniu biochemicznym lub z wykorzystaniem psa służbowego, w zakresie niezbędnym do realizacji celu podejmowanych czynności w danych okolicznościach oraz w sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste. Jeśli jednak w toku sprawdzenia prewencyjnego osób zatrzymanych, doprowadzonych lub konwojowanych ujawniono broń lub przedmioty niebezpieczne sprawdzenie traktuje się jako kontrolę osobistą oraz stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące kontroli osobistej.

Nowelizacji wymagają jednak wciąż akty wykonawcze, w tym *rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w tych*

⁶ Zob. Załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposobu postępowania z zapisami obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb (Dz. U. z 2012 r., poz. 638 z późn.zm.).

⁷ Ustawa z dnia 14 grudnia 2018 r. o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r., poz. 2399).

pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposobu postępowania z zapisami obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb, w którym funkcjonuje przywoływane już pojęcie „szczegółowego sprawdzenia”. W obecnej sytuacji brak odpowiednich działań legislacyjnych skutkuje niespójnością obowiązujących przepisów.

Problem ten pozostaje w stałym zainteresowaniu KMPT.

6. Obszary wymagające poprawy

6.1. Nagrywanie przesłuchań

PdOZ znajduje się na terenie Komendy Policji, w związku z tym w wielu przypadkach czynności z zatrzymanym, w tym przesłuchania, mogą mieć miejsce na terenie Komendy. Jak pokazuje praktyka, czynności te nie są zazwyczaj nagrywane, mimo iż procedura karna przewiduje możliwość rejestracji obrazu lub dźwięku⁸. Taka sytuacja w przypadkach braku obecności osoby trzeciej (np. obrońcy) stwarza ryzyko złego traktowania.

CPT kilkakrotnie podkreślał, że rejestracja przesłuchań w formie elektronicznej (audio i/lub wideo) stanowi ważną dodatkową ochronę przed złym traktowaniem osób zatrzymanych. Dlatego też zaleca systematyczne rejestrowanie takich czynności. Rejestracji powinno też podlegać wstępne rozpytanie przez oficerów operacyjnych. CPT zaleca ponadto wyposażenie komisariatów w specjalne sale przesłuchań ze sprzętem audio i / lub wideo do rejestrowania przesłuchań policyjnych⁹.

W ocenie CPT rejestracja czynności policyjnych może zapewnić kompletny i autentyczny zapis przebiegu rozmowy z zatrzymanym, znacznie ułatwiając w ten sposób zbadanie wszelkich zarzutów złego traktowania. Taki instrument służy też ochronie samych funkcjonariuszy przed bezpodstawnymi zarzutami fizycznego znęcania się lub nacisku psychologicznego. Nagrywanie przesłuchań i rozpytań eliminuje także ryzyko, że oskarżeni fałszywie zaprzeczają, że w ogóle złożyli oświadczenia określonej treści¹⁰.

Eksperti podkreślają ponadto, że rejestracja przesłuchań policyjnych umożliwia zachowanie oryginalnych dowodów komunikacji werbalnej, ogranicza skargi na nadużycia

⁸ Zob. art. 147 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r., poz. 1987).

⁹ Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 16; Raport CPT z wizyty w Azerbejdżanie, CPT/Inf (2018) 37, § 42; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2018) 2, § 23; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 30; Raport CPT z wizyty w Rosji, CPT/Inf (2013) 41, § 28, pkt. 3.

¹⁰ Zob. Raport CPT z wizyty w Azerbejdżanie, CPT/Inf (2018) 37, § 42, przypis 5; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2018) 2, § 23, przypis 7.

policji i może być też przydatna do celów szkoleniowych¹¹. Zmniejsza też ryzyko osłabienia dowodów z uwagi na wątpliwości, czy zeznanie lub wyjaśnienie zostało złożone dobrowolnie. Wyłączenie takich dowodów stwarza ogromne koszty dla wymiaru sprawiedliwości¹².

KMPT zaleca rejestrację dźwięku i obrazu podczas przesłuchań.

6.2. Prawo do informacji i mechanizm skargowy

KMPT podkreśla, że dostęp do informacji maksymalizuje poczucie bezpieczeństwa zatrzymanego, pozwalając mu pełnić aktywną rolę w zabezpieczaniu własnych praw. Pełni więc prewencyjną rolę w zapobieganiu przemocy oraz stanowi podstawową gwarancję chroniącą osobę przed arbitralnym zatrzymaniem i złym traktowaniem, w tym torturami.

Wizytowana Izba dysponuje wprawdzie listą obrońców (adwokatów i radców prawnych), jednakże z rozmowy z osobą zatrzymaną, jak i z rozmów z osadzonymi w Zakładzie Karnym w Tarnowie, a przebywającymi uprzednio w PdOZ wynika, że osoby te nie miały świadomości istnienia wspomnianej listy, ani też nie były o niej poinformowane.

Tymczasem, jak podkreśla CPT: *prawa osób pozbawionych wolności nie mają większej wartości, jeśli osoby te nie są świadome ich istnienia*¹³. W tym kontekście warto przypomnieć, że dostęp osoby zatrzymanej do obrońcy stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur. Taki dostęp powinien być możliwy od początku zatrzymania i przez cały okres pobytu pod nadzorem Policji, również w PdOZ¹⁴. SPT zaleca z kolei, by władze krajowe zapewniły odpowiednią informację w zakresie dostępności do prawnika, w tym prawnika z wyboru¹⁵. Niewątpliwie

¹¹ Zob. Seminar Report Seminar on combatting torture during police custody and pre-trial detention 22-23 March 2018 in Copenhagen, Denmark.

¹² Zob. 2017 Symposium on Procedural Safeguards in the first hours of police custody Outcome Report, APT, s. 22.

¹³ Zob. Dwunaste Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (2002) 12, § 44.

¹⁴ Na znaczenie dostępu do prawnika od początku zatrzymania i przez cały okres pozostawiania w areszcie policyjnym zwraca uwagę Podkomitet ds. Prewencji Tortur ONZ (SPT). Zob. przykładowo: Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 18 maj 2017 r., CAT/OP/UKR/3, § 50; Raport SPT z wizyty w Brazylii, 5 lipiec 2012 r., CAT/OP/BRA/1, § 67; Raport SPT z wizyty na Malediwach, 26 luty 2009 r., CAT/OP/MDV/1, § 62 i 107; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 16 marzec 2016 r., CAT/OP/UKR/1, § 39 i 42; Raport SPT z wizyty w Mali, 20 marzec 2014 r., CAT/OP/MLI/1, § 21-22; Raport SPT z wizyty w Kirgistanie, 28 luty 2014 r., CAT/OP/KGZ/1, § 47 i 50; Raport SPT z wizyty w Togo, 28 kwiecień 2016 r., CAT/OP/TGO/1, § 115 i 116; Raport SPT z wizyty w Gabonie, 23 czerwiec 2015 r., CAT/OP/GAB/1, § 38 i 39.

¹⁵ Zob. Raport SPT z wizyty w Brazylii, 5 lipiec 2012 r., CAT/OP/BRA/1, § 68; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 16 marzec 2016 r., CAT/OP/UKR/1, § 42; Raport SPT z wizyty w Beninie, 15 marzec 2011 r., CAT/OP/BEN/1, § 87.

więc lista adwokatów i radców prawnych udostępniania do wglądu osobom zatrzymanym stanowi skuteczne narzędzie, ułatwiające dostęp do pomocy prawnej.

Jak podkreśla SPT, dostęp zatrzymanego do prawnika jest pojęciem szerszym niż udzielanie pomocy prawnej, wyłącznie do celów obrony w postępowaniu karnym. Obecność obrońcy może nie tylko zniechęcać Policję do uciekania się do złego traktowania osób pozbawionych wolności, ale także stanowić ochronę dla samych funkcjonariuszy Policji, w przypadku formułowania bezpodstawnych zarzutów o niewłaściwym traktowaniu¹⁶. Ponadto prawnik jest kluczową osobą, która może zapewnić pomoc osobie pozbawionej wolności w wykonywaniu jej praw, w tym w dostępie do mechanizmów skargowych¹⁷.

KMPT zaleca zatem, aby sama informacja o możliwości skorzystania z listy obrońców znalazła się np. obok wykazu instytucji stojących na straży praw człowieka.

Warto mieć również na uwadze, że w kwestii dostępu do informacji szczególnie istotna jest sytuacja cudzoziemców, którzy najczęściej nie znają języka polskiego oraz prawa i procedur obowiązujących w Polsce. Znaczenie prawa do informacji i możliwości składania skarg podkreślają też akty prawa międzynarodowego¹⁸ i SPT¹⁹. Pouczenie powinno być dokonane w języku, który zatrzymany może zrozumieć, sam zaś fakt odnotowany w dokumentacji²⁰.

W tej kwestii analiza losowo wybranego protokołu zatrzymania cudzoziemca, obywatela Republiki Mołdawii wykazała, że w treści dokumentu brak jest informacji o tym, czy zatrzymany cudzoziemiec posługuje się językiem polskim. Brak jest także wzmianki o ewentualnej obecności tłumacza w chwili podpisywania protokołu przez zatrzymanego. Podpis

¹⁶ Zob. Raport SPT z wizyty na Malediwach, 26 luty 2009 r., CAT/OP/MDV/1, § 62; Raport SPT z wizyty w Meksyku, 31 maj 2010 r., CAT/OP/MEX/1, § 126; Raport SPT z wizyty w Szwecji, 10 wrzesień 2008 r., CAT/OP/SWE/1, § 61; Raport SPT z wizyty w Beninie, 15 marzec 2011 r., CAT/OP/BEN/1, § 53 i 85.

¹⁷ Zob. Raport SPT z wizyty na Malediwach, 26 luty 2009 r., CAT/OP/MDV/1, § 62; Raport SPT z wizyty w Brazylii, 5 lipiec 2012 r., CAT/OP/BRA/1, § 67; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 16 marzec 2016 r., CAT/OP/UKR/1, § 39; Raport SPT z wizyty w Szwecji, 10 wrzesień 2008 r., CAT/OP/SWE/1, § 61; Raport SPT z wizyty w Beninie, 15 marzec 2011 r., CAT/OP/BEN/1, § 85.

¹⁸ Zob. Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami (Reguły Mandeli), Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 17 grudnia 2015 r., Reguły nr 54, 55 i 56.; Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r., Zasada 10; Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.), art. 5 ust. 2.

¹⁹ Zob. Raport SPT z wizyty w Peru, 9 sierpień 2017 r., CAT/OP/PER/1, § 67; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 18 maj 2017 r., CAT/OP/UKR/3, § 43-44; Raport SPT z wizyty w Togo, 28 kwiecień 2016 r., CAT/OP/TGO/1, § 77-78; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 16 marzec 2016 r., CAT/OP/UKR/1, § 35-36.

²⁰ Zob. Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 16 marzec 2016 r., CAT/OP/UKR/1, § 35-36.

tej osoby widnieje bowiem na regulaminie przetłumaczonym na język rosyjski, ale również na innych dokumentach, które nie zostały przetłumaczone na żaden język obcy.

W związku z powyższym nie ma możliwości zweryfikowania, czy zatrzymany znał język polski na tyle, by uznać, że informacje o przysługujących prawach i ciążących na nim obowiązkach były dla niego zrozumiałe.

Z uwagi na powyższe KMPT rekomenduje, by każdy zatrzymany był niezwłocznie i w zrozumiałym dla niego języku informowany o przyczynach zatrzymania i przysługujących prawach. Jeśli pojawią się trudności w komunikacji należy wezwać tłumacza. Należy również zadbać, by wszelkie podpisywane przez cudzoziemców oświadczenia były tłumaczone na język dla niego zrozumiały. W protokole zatrzymania cudzoziemców należy odnotowywać informację czy zatrzymany posługiwał się językiem polskim, czy były trudności w komunikacji, w jakim języku nastąpiło tłumaczenie oraz kto brał udział w czynnościach udziałem zatrzymanego (np. tłumacz).

6.3. Kontakt ze światem zewnętrznym

Prawo do powiadomienia osoby trzeciej o zatrzymaniu i miejscu uwięzienia należy do jednej z fundamentalnych gwarancji służących do ochrony przed niewłaściwym traktowaniem. Jak ustaliło KMPT osoby przebywające w PdOZ nie dostały informacji zwrotnej, czy stosownie do ich prośby osoby bliskie zostały powiadomione o ich pobycie w PdOZ. Wydaje się to szczególnie istotne w przypadku osób, dla których pobyt w miejscu detencji jest niejednokrotnie dramatycznym doświadczeniem. Przedstawiciele KMPT podkreślają, że pobyt w izbie może stanowić dla zatrzymanego trudny stan emocjonalny, zatem świadomość posiadania bliskich i utrzymywania z nimi kontaktu jest niezwykle potrzebna, a co za tym idzie może wpłynąć korzystnie na jego dalsze funkcjonowanie i obniżenie ewentualnego napięcia.

W związku z powyższym Mechanizm zaleca podjęcie kroków w celu zapewnienia, by osoby zatrzymane otrzymywały informacje o tym, czy wiadomość o ich zatrzymaniu udało się przekazać bliskim krewnym lub innym osobom.

6.4. Traktowanie

Osoby zatrzymane, z którymi rozmawiali członkowie delegacji, nie zgłaszały wprawdzie zarzutów wskazujących na niewłaściwe traktowanie przez funkcjonariuszy Policji, niemniej jednak rozmowy z osadzonymi w Zakładzie Karnym w Tarnowie, a przebywającymi uprzednio w PdOZ pozwalają na refleksję, iż traktowanie zatrzymanych można uznać za nie

właściwe. Zatrzymani w PdOZ skarżyli się np. na zbyt długie oczekiwanie na możliwość skorzystania z toalety, czy brak możliwości napięcia się wody, przez co mieli poczucie lekceważenia i ignorowania ze strony funkcjonariuszy.

W świetle powyższych uwag KMPT chciałby zwrócić uwagę na następujące kwestie. Kadra kierownicza powinna przypomnieć podległym funkcjonariuszom o standardach dotyczących praw osób zatrzymanych. Funkcjonariusze powinni otrzymać również stanowczy sygnał, że wszelkie formy niewłaściwego traktowania zatrzymanych (ignorowanie) są niedopuszczalnym brakiem profesjonalizmu, rzutującym na wizerunek całej formacji i, w sytuacjach uzasadnionych, spotkają się z surową sankcją. Należy też stale monitorować pracę personelu w tym zakresie.

Po zakończeniu wizytacji przedstawiciele KMPT zapoznali się z wybranymi nagraniami z monitoringu PdOZ. Z jego zapisu z dnia 30 września 2018 r. wynika, że osoba umieszczona, prawdopodobnie w upojeniu alkoholowym nie została w sposób bezpieczny ułożona na pryczy, przez co zaraz po odejściu funkcjonariuszy osunęła się ryzykownie na podłogę, leżąc tam przez jakiś czas. Zapis ów poddaje w wątpliwość, czy personel posiada dostateczną wiedzę z zakresu postępowania z osobami nietrzeźwymi, czy też potrzebuje wsparcia merytorycznego. Na podstawie rozmów z personelem można wysnuć tezę, że jest on podatny na frustracje w związku z przeważającą liczbą osób nietrzeźwych umieszczanych w PdOZ i tym samym systematyczną opieką nad nimi. W tym względzie KMPT rekomenduje przeprowadzanie systematycznych szkoleń dla kadry placówki na temat postępowania z osobami w upojeniu alkoholowym (zob. pkt 6.6. niniejszego raportu).

6.5. Warunki bytowe

Podczas oglądu delegacja zwróciła uwagę, że w pokojach dla zatrzymanych brak jest oświetlenia działającego w trybie nocnym (przytłumionym). Taka sytuacja z pewnością utrudnia odpoczynek osobom zatrzymanym. Należy pamiętać, iż w związku z obowiązkiem funkcjonariuszy Policji pełniących służbę w PdOZ sprawdzania stanu osób umieszczonych w pokojach także w porze nocnej, w opinii KMPT potrzebne jest zamontowanie oświetlenia o takim natężeniu, które będzie umożliwiało funkcjonariuszom Policji wypełnienie zadań służbowych, a zatrzymanym odpoczynek lub też wymianę monitoringu na taki, który będzie działał w nocy bez konieczności stosowania dodatkowego oświetlenia. Z relacji funkcjonariuszy wynika, że problem ten był już zgłaszany Komendantowi Wojewódzkiemu.

W czasie wizytacji przedstawiciele KMPT otrzymali również informację o tym, że w sytuacji umieszczenia kobiet w PdOZ, zabierane są im biustonosze, brak jest natomiast dla nich w Izbie biustonoszy zastępczych.

Przepis § 9 ust. 2 załącznika nr 1 rozporządzenia w sprawie PdOZ i PID wskazuje, iż jeżeli przedmioty, o których mowa w ust. 1, nie nadają się do użytku lub jeżeli ich używanie jest niedopuszczalne ze względów higienicznych, osoba zatrzymana lub doprowadzona w celu wytrzeźwienia może otrzymać nieodpłatnie potrzebną odzież, bieliznę i obuwie. Decyzję w tym zakresie podejmuje osoba wyznaczona przez kierownika jednostki organizacyjnej Policji, w którego dyspozycji pozostaje pomieszczenie.

W tym miejscu Mechanizm podkreśla, że zgodnie z postanowieniem § 9 ust. 1 Regulaminu *osoba przyjęta do pomieszczenia korzysta z własnej odzieży bielizny i obuwia.* W związku z tym KMPT stoi na stanowisku, iż należy umożliwić osobom umieszczanym w Izbie pozostawanie w bieliźnie osobistej. Rozumiejąc potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa, należy wskazać, iż pokoje przeznaczone dla osób zatrzymanych są objęte monitoringiem, co powinno pozwolić na natychmiastową reakcję funkcjonariuszy Policji pełniących służbę w PdOZ. Dlatego wizytujący zalecają wyeliminowanie obowiązku rozbierania się osób umieszczonych w Izbie z ich odzieży i bielizny osobistej. Jednocześnie w sytuacji, gdy ze względu na wymóg zapewnienia bezpieczeństwa istnieje konieczność rozebrania osób umieszczonych w izbie z ich odzieży (w tym bielizny osobistej), należy zapewnić odpowiednie ubranie zastępcze, w przypadku zatrzymanych kobiet, należy im zgodnie z § 9 ust. 2 Regulaminu udostępnić jednorazowe biustonosze zastępcze. Z taką praktyką zresztą Mechanizm spotykał się wielokrotnie w podobnych wizytowanych tego typu placówkach.

6.6. Personel

Na podstawie rozmów z funkcjonariuszami oraz przeanalizowanej dokumentacji Mechanizm widzi potrzebę merytorycznego wsparcia personelu. Funkcjonariusze zajmujący stanowiska służbowe w PdOZ uczestniczyli bowiem tylko w lokalnych szkoleniach zawodowych, takich jak: metody i formy wykonywania zadań w PdOZ, czy kurs pierwszej pomocy przedmedycznej. KMPT pozytywnie ocenia ten fakt. Zachęca jednak do poszerzenia tematyki szkoleń o następujące zagadnienia: przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu i komunikację interpersonalną, czy postępowanie z osobą agresywną lub nietrzeźwą bez wyrządzania jej krzywdy. Warto też włożyć wysiłek w systematyczne promowanie

i odświeżanie wiedzy w zakresie ochrony praw człowieka i zapobiegania torturom, przemocy oraz innych form złego traktowania.

Jak bowiem wskazuje SPT *szkolenie personelu powinno mieć charakter prewencyjny i obejmować funkcjonariuszy na wszystkich poziomach. Powinno mieć charakter przekrojowy i zawierać zasady i standardy w zakresie ochrony praw człowieka, ukierunkowane na zapobieganie torturom i innemu okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu*²¹.

W ocenie KMPT odpowiednio dobrany i wyszkolony personel policyjny jest w stanie prawidłowo wykonywać swoje obowiązki, bez uciekania się do przemocy. Stanowi też skuteczną gwarancję chroniącą osoby pozbawione wolności przed torturami. Dzięki swojej wiedzy i doświadczeniu oraz możliwości kontaktu z zatrzymanymi, personel może na bieżąco monitorować ich zachowanie i wyłapywać niepokojące sygnały, świadczący o złym traktowaniu. Odwołując się również do standardów CPT, wskazanych w Drugim Sprawozdaniu Ogólnym [CPT/Inf (92) 3]: *głównym czynnikiem w procesie rekrutacji służb porządku publicznego powinny być predyspozycje w zakresie komunikacji interpersonalnej. Ponadto w czasie szkoleń należy położyć szczególny nacisk na rozwijanie umiejętności w tym zakresie, opartych na poszanowaniu godności człowieka. Posiadanie umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej pozwoli funkcjonariuszowi policji czy strażnikowi więziennemu na rozładowanie sytuacji, które w przeciwnym wypadku mogłyby przekształcić się w przemoc, a także – bardziej ogólnie – doprowadzić do zmniejszenia napięć i podniesienia jakości życia zarówno w policji, jak i ośrodkach pozbawienia wolności – z korzyścią dla wszystkich zainteresowanych* (§ 60 Sprawozdania). W ocenie SPT²² z kolei, szkolenie personelu powinno mieć charakter prewencyjny i obejmować funkcjonariuszy na wszystkich poziomach. Powinno mieć charakter przekrojowy, zawierając zasady i standardy w zakresie ochrony praw człowieka, ukierunkowane na zapobieganie torturom i innemu okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu.

Reasumując, szkolenia w wymienionym wyżej zakresie mają wartość prewencyjną i edukacyjną. Wspomniane szkolenia, zawierające w treści zasady i standardy w zakresie ochrony praw człowieka i znajomość podstaw pozytywnych oddziaływań psychologicznych, ukierunkowane są na zapobieganie torturom i innym formom przemocy i niewłaściwego traktowania. Jednocześnie szkolenia dla funkcjonariuszy mogą okazać się niezwykle przydatne

²¹ Zob. Raport SPT z wizyty w Meksyku, CAT/OP/MEX/1, § 95.

²²Raport SPT z wizyty w Meksyku, CAT/OP/MEX/1, § 95.

i szczególnie ważne w kontekście potencjalnych zagrożeń opisanych w pkt. 5.1. oraz 6.4. niniejszego raportu.

7. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca:

I. Komendantowi Miejskiemu Policji w Tarnowie:

- 1) niezwłoczne zapoznanie funkcjonariuszy z nowelizacją ustawy o Policji;
- 2) poddawanie badaniom lekarskim wszystkich zatrzymanych przed ich umieszczeniem w PdOZ;
- 3) rejestrację dźwięku i obrazu podczas przesłuchań przeprowadzanych na terenie Komendy;
- 4) niezwłoczne informowanie zatrzymanych o dostępnej liście adwokatów i radców prawnych wykonujących zawód na terenie właściwości miejscowej wizytowanej placówki oraz wywieszenie listy w widocznym miejscu, np. obok wykazu instytucji strojących na straży praw człowieka;
- 5) niezwłoczne informowanie zatrzymanego, czy osoba bliska została powiadomiona o jego pobycie w PdOZ i odnotowywanie tego faktu w protokole zatrzymania;
- 6) odnotowywanie w protokole zatrzymania cudzoziemców, czy były trudności w komunikacji, w jakim języku nastąpiło tłumaczenie oraz kto brał udział w czynnościach z udziałem zatrzymanego (np. tłumacz);
- 7) przypomnienie funkcjonariuszom o standardach dotyczących praw osób zatrzymanych. Funkcjonariusze powinni otrzymać stanowczy sygnał, że wszelkie formy niewłaściwego traktowania zatrzymanych (w tym obraza słowna lub ignorowanie) są niedopuszczalnym brakiem profesjonalizmu, rzutującym na wizerunek całej formacji i, w sytuacjach uzasadnionych, spotkają się z surową sankcją;
- 8) włączenie do tematyki szkoleń dla funkcjonariuszy zagadnień związanych z komunikacją interpersonalną, pracą z osobami trudnymi bez wyrządzania im krzywdy, umiejętnością radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu oraz systematyczne promowanie i uaktualnianie wiedzy w zakresie

ochrony praw człowieka i zapobiegania torturom, nieludzkiemu i poniżającemu traktowaniu oraz karaniu;

- 9) rozważenie wyposażenia PdOZ w oświetlenie nocne lub wymianę monitoringu na taki, który będzie działał w nocy bez konieczności stosowania dodatkowego oświetlenia;
- 10) udostępnienie kobietom biustonoszy zastępczych w sytuacji, gdy ich prywatne są im zabierane.

II. Komendantowi Wojewódzkiemu Policji w Krakowie:

- 1) zapewnienie środków finansowych na realizację powyższych zaleceń, wymagających nakładów finansowych.